

Најша КОВАЧЕВИЋ

РАШОМОН ИЛИ ИСТИНА

Оквир знаменитог Куросавиног филма из »далеких« 50-их година чине полуразрушени храм, киша и шума, са тројицом убогих људи — кључног сведока (наратора), невиног свештеника и примитивног сељака, коме је равнодушност о свему ван њега предуслов живљења. Самим егзистенцијалним модусом прва двојица су у односу на причу хуманизована, а трећи у њу улази и излази као у време, без мисли и себе.

Већ први кадар филма (а кадрови теку по ритму елегичног мотива или баладичног старог кадра) фрапира фаспинантном ликовном синтезом, нешто мало мање од онога што је присвојена стварност, и нешто више од онога што је бајковна. Полусрушени храм као симбол магијске религије и живота једнога доба, са зубом времена што слика нетрајност знака и човека у њему. Ипак, тај полусрушени симбол — знак, склониште је од маестралне кише актерима Куросавине приче, као што је све од човека створено у том циљу и стварано. А киша као Бетовенова симфонија своју бујност и драматику врши ван људи (иако на њима) бесловесна свога чина. Ова громада од воде, са капима дугим као минути времена, никада није била виђена из сличног угла, те је камера у овом случају стварала нову стварност и ван уметничког контекста. Оно што је Куросавин знак као креатора је кадрирање, више временско а мање просторно, ненаметљиво, логично и неоновљиво. То јесте киша са нашега неба али није из нашега света, а никада више неће бити гледаоцима оно што је била пре овога филма, јер читава филозофија земаљског доживљаја неба није могла добити дубљу, адекватнију и ирационалнију слику од ове. Наноменимо само, можда и непотребно, да је ритам откривања истине од неба праћено равнодушностију чина, и да је престанак кише (безразложан као и почетак) крај и самога рашомонског открића. Наравно, можемо размишљати и са другог аспекта о норуци неба, јер је једна од истина Рашомона директно везана за »онај свет« (другу сферу), али како је његов тумач само један убоги дрвосеча, то и сведочење као такво је и само ирелевантно.

Брдо демона или Рашомон је чудесна шума поетско-епско-драмског набоја, у зависности тачке гледишта коју јој даје димензија доживљаја. Први сведок, дрвосеча, чини се, у чувеном кадру бескрајног хода кроз поетику њенога бића, да је у њој као у мајчиној утроби. Шума је као мати — широка, топла, сунчана родитељка и хранитељка. Она наткриљује, упушкава, отвара се, освештава и пева. Ритам хода благородног дрвосече је ритам срца одојчета, што дише и живи кроз своју мајку. Сва

каснија епигонства ове сцене лишена су суштинске структуралности ове Куросавине креације. И сама сцена суочавања са злочином тј. природе човекове и његових егзистенцијалних страсти: части, чулности, љубави, храбрости и чин рађања у ужасу крви, и крику смрти. И тај не само симболичан пут митских секвенци невиности и спокоја, преко сусрета са злочином (и управљаност њиме) кроз слојевиту драматику односа човека и човека, до оријашке фарсе истине о себи, је пут индивидуе до освојене индивидуалности, у филму је маестрално сликан шумом, бићем по себи али и бићем по човеку, коегзистенцијално. Јер из кише и шуме, кроз велика празна врата храма, излази прича о Рашомону, прича о истини која се тражи од свакога за себе.

Четири приче о случају у шуми демона, испричане у четири верзије, нису само интровертна психологија изврнута споља друштву, моралу, религији, већ истина доживљаја чија реалност је апсолутна за човека. Истина која нема само сврху но и суштину у корену природе. Још једноставније, прича свих актера злочина није о злочину самом но о њима самима. Истина је, и ван социо-психологије, филозофије, етике или религије — човек сам. Карактеристично за ову врсту амбивалентности је управо упрошћени њен подсвесни део, док цветање психе је креативна симбиоза, прелудији тананих арија у свој својој неочекиваности.

ПРВА ИСТИНА ПО НАРАТОРУ

Прелепи сунчани дан, блистава постика шуме, знани пут и вео на дрвету су оквири дрвосечине приче. Овај бели вео на високом шеширу је знак скидања тајне, обешчашћивање жене али истине, јер корак даље је почетак Рашомона.

Мртви човек на срцу шуме (и укочене руке што претећи вире из шипражја) је дело непознатог злочинца, и прва варијација Равеловог Болера у контексту типичног јапанског амбијента је смели Куросавин искорак у антично, опште, свељудско (варијације временом све више личе на препознатљиве звуке фолклорног или то нам слух почиње да лаже сам себе). Чиме је запањен добри човек причајући свој доживљај, да му је лице изобличено а душа смрвљена? Да ли се то сневач буди ужаснут сном а сама прича за несниваче још не носи самосвојну апокалипсу? Када сами постанемо карика ланца Рашомона биће нам одговорено.

ДРУГА ИСТИНА ПО РАЗБОЈНИКУ ТАЈОМАРУИ

Врело сунце и гомила мува по снажноме разголићеном телу и отмени самурај што шумом спокојно води коња са женом прекривеном непрозирним велом су оквири приче овога саучесника тајне Рашомона. Пођимо за дашком ветра што му открива прелепу, челну жену и следимо његову жељу за њеним телом, жељу што се гигантском снагом обрушава на отмени пар. Муж је обманут и везан, жена се осваја мужјачким магнетизмом и буди из девичанског сна у лудило чулности. После чина (готово обредног у свим причама) Тајомаруа нуди витешки жени свој живот са њиме, повраћену част и чулношћу засићену љубав. Она тражи да

мачеви реше њену судбину, са јасном надом да ће (опет) победник бити страсни разбојник. Величанствена оркестрација мачевалачке вештине, срчаности, достојанства, мушке борбе противника достојних један другог је поема по себи и апотеоза освајача и победника. По Тајомаруи он сам је обоготворени владалац шуме, жене, вештине, лукавства, достојанства, части. Жена лепотом и љубављу, муж, грубошћу и вештином, су дар живота, који се осваја природом ствари.

ТРЕЋА ИСТИНА ПО ЖЕНИ

Плач и плач. Беспомоћни, детињи, неутешни, неизлечиви плач је знак истине женске судбине. Плач беспомоћности, ужаснутости, рањености, очаја, безнађа, смртни плач, плач новорођенчета, плач као упитаност у одговор је оквир жениног Рашомона. Јер, жена са велом не долази од некуд, са нечим и као неко. Она је бели вео који је покрива целу, без историје, без идентитета. Онај што је господар њене судбине је спокојни и отемни муж, што је води у Сциле и Харибде Рашомона. Разбојник као отимач и скривитељ породичне идиле руши не само срећу једне жене — објекта, већ и неприкосновене зидине табуа. Нема у њој као одговор на његов похотни и срамотни злочин ничег више од плача, скрхане гомиле хаљина на тлу шуме и скривених очију што се назад дижу до везаног господара. И шта види она кроз свој детињи застор од суза? Шта може видети једна жена упрљана обљубом насилника, раздевичена пред очима вековне традиције. Бес? Љутњу? Увређеност? Не, не и не! Само једно она може видети у количинама бескраја. Хладни, мртви, нељудски презир без речи, чија пресуда је јасна. Смрт! Клећећи, у парајућем јецају одговара жена на сурову пресуду мушкарца. Али ко ће затворити очи векова, ко затрпати јаму векова. У киши детњих суза она бауља ка њему и готово несвесна убија га ножем иекадашње љубави. По жени, дакле, она је недужно јагње жртвовано страсти једнога и презиру другога мужјака. Њена невиност, беспомоћност и плач су симбол непролазног расизма мушкарца и побуна (откривање вела) жене, никад завршени обрачун најкрвавијег рата што се води на планети Рашомону.

ПЕТА ИСТИНА ПО МУЖУ

Ова прича долази са другога света, иза граница смрти, кроз уста медија. То је глас неземаљске душе што изгубљена у мраку, ојађена и неуслишена проклиње свој земаљски живот, јер без њега не би било ни онога другога. Са видљивим асоцијацијама будистичких претпоставки о загробној проклетости душе онога што неприпремљен долази из световног у духовни свет. Дух убијенога рече.

Јесте, био је преварен. Двоструко — од поклепног, прљавога и сировог разбојника што му припреми замку, и од своје жене коју откри тек после скидања вела. Није било отпора разбојничковој пожуди, ни стида у бруталном акту, ни покајања после. Глас загробне душе хуји Рашомоном суднице и медиј пада у лудило транса. Глас било онога што је поштована жена морала показати, али је било другога, језивијег од посмртног мрака. Та љупка и отмена жена затражила је од махнитога разбојника да убије мужа. Она је то тражила упорно, хистерично, са садистичком мрњом. Згранут и зграђен разбојник (са више људскости од

ње) одгурује је ногом и гази, одвезује мужа и одлази. Шта остаје увређеној души префињенога самураја, суоченог са клоаком женске душе. Достојанствено он узима свој мач и врши часни обред харикири, иако зна да ће му реинкарнација бити пакао.

По мужу, дакле, част и достојанство себе као човека он брани од блата примитивности, издаје и лажи самоубиством, једином алтернативом слабодног избора своје смрти.

ШЕСТА ИСТИНА ПО ДРВОСЕЧИ

»То није истина« узвикује дрвосеча. Нова истина Рашомона логична у следу претходних, негаторска истом логиком, карика у ланцу стварног и имагинарног, жељеног и неоствареног, рата душе и тела, мора и брегова, ветрова и ветрова, апсурда ума и сатанске игре човековог семена. Хоћемо ли је прихватити као коначну, јер је ближа ономе што зовемо људска природа.

Разбојник заиста нуди жени (нелогично) да пође са њим, али она, не плачући (логично) мирно захтева (необјашњиво) да мач бољега реши ствар. Али, ниједан мушкарац не жели ову солупију — изгубити живот због жене (логично). Пуна презира (објашњиво) виче им да су хуље, мизерије и сама ослобађа (необјашњиво) свога мужа. Сада настаје оно због чега гледаоцима застаје дах, јер виде наличје истине (или истину наличја). Два јадника, у смртном страху, трзању, паници, пузећи, бауљајући, панично искежени, губећи главу на сваки шупшањ, витлајући мачевима као да терају муве, са крицима ужаса покушавају да се увуку у мишћу рупу, у мајку шуму (као у материцу). Тотално демаскирање части и јунаштва у пародијском крешченду. Онај који страда имао је мање среће, али онај који га убија још мање. Изврнута слика прве приче разбојника постаје трагична.

По дрвосечи, дакле, једино што је могао урадити, но фијаску гротескне представе, било је да узме дивни нож, вреднији од свега људског.

Истина стара вековима као полусрушени храм, али никада довољно знана за појединца, те је он мора тражити кроз патњу и сумњу. И сваки доживљај и свако биће на своме путу човек обавија маглом своје индивидуалности, тежећи да своју рањивост и чежњу претвори у обалу спасења, јер, како аргументовано доказује Фром, карактер није ништа друго до неуспешна замена за изгубљени животињски инстинкт живљења.

Истина Рашомона је макрокосмичка шаховска табла, где фигуре играју не само себе већ и оног поред себе, тежећи да заштите свога краља (не знајући зашто), вођене иреалном руком нечега изван себе, у бескрајном низу потеза, неком сулудом логиком што се »Стално осипа и троши а ипак трајек«.